



Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój



Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny



Projekt „Dostępna uczelnia - Politechnika Koszalińska”

Numer projektu POWR.03.05.00-00-A018/20

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020

Załącznik do Zarządzenia nr 69/2023 Rektora Politechniki Koszalińskiej z dnia 14.11.2023 r.

Procedura wsparcia osób z niepełnosprawnością słuchu



Spis treści

1. Słowniczek pojęć	- 3 -
1.1. Podstawowe definicje	- 3 -
2. Charakterystyka niepełnosprawności słuchu.....	- 6 -
2.1. Charakterystyka	- 6 -
2.2. Tożsamość kulturowa Głuchych.....	- 9 -
3. Opis możliwości i ograniczeń wynikających z niepełnosprawności słuchu	- 12 -
3.1. Możliwości wynikające z niepełnosprawności słuchu.....	- 12 -
3.2. Ograniczenia wynikające z niepełnosprawności słuchu	- 13 -
4. Zalecane metody nauczania studentów z niepełnosprawnością słuchu	- 16 -
4.1. Metody nauczania studentów z niepełnosprawnością słuchu.....	- 16 -
5. Standardy obsługi osób z niepełnosprawnością słuchu.....	- 22 -
5.1. Sposoby i style komunikowania się stosowane przez osoby z niepełnosprawnością słuchu.....	- 22 -
5.2. Przydatne strony internetowe.....	- 24 -
6. Bibliografia	- 27 -

1. Słowniczek pojęć

1.1. Podstawowe definicje

Niestyszący to człowiek, który na skutek trwałego i nieodwracalnego uszkodzenia narządu słuchu jest pozbawiony wrażliwości na bodźce akustyczne lub doświadcza jej ograniczenia w stopniu uniemożliwiającym percepcję dźwięków ważnych dla czynności życiowych, a zwłaszcza dźwięków mowy. Dawniej używano terminów głuchy (łac. surdus – niewrażliwy, nieczuły, głuchy) i głuchoniemy (łac. surdimuti). Obecnie stosowane są terminy łagodzące drastyczność określeń: człowiek/osoba z uszkodzeniem narządu słuchu (z uns), z uszkodzeniem słuchu, z wadą słuchu, z niedosłuchem, z dysfunkcją słuchu/słuchową, z niepełnosprawnością słuchu/słuchową¹.

Klasyfikacje osób z uszkodzonym słuchem ze względu na stopień uszkodzenia:

Niestyszące (głuche) są to osoby z tak znaczną wadą słuchu, że uniemożliwia ona odbieranie mowy za pomocą słuchu, w sposób naturalny. Niestyszący odbiera informacje głównie drogą wzrokową. Dużą pomocą są urządzenia wzmacniające dźwięki, tzw. aparaty słuchowe. Najpoważniejszym następstwem głuchoty jest niemożność opanowania mowy ustnej drogą naturalną, tj. przez naśladownictwo słyszanej mowy otoczenia. Osoby niestyszące mają trudności w kontaktach z ludźmi słyszącymi. Trudności te powodują tendencje izolacyjne i tworzenie się grup „mniejszości językowej” posługujących się głównie językiem migowym lub migany².

Słabosłyszące (niedosłyszące) są to osoby, u których wada słuchu ogranicza odbiór mowy drogą słuchową. Odbiór informacji słownej jest pełniejszy przy stosowaniu aparatu słuchowego. Słabosłyszący w odróżnieniu od niestyszących mogą opanować mowę ustną drogą naturalną, poprzez słuch. Wada ta nie jest tak wielka, aby uniemożliwiała korzystanie ze słuchu w nauce i pracy, ogranicza jednak

¹ K. Krakowiak, Ł. Krakowiak, *Trudności niestyszących jako wyzwanie do odpowiedzialności i ustawicznego dialogu* [w:] pod red. K. Krakowiak, R. Kołodziejczyk, A. Borowicz, E. Domagały-Zyśk, Student niestyszący we wspólnocie akademickiej. Informator o warunkach edukacji wyższej osób z uszkodzeniami słuchu, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 12.

² J. Rafał-Łuniewska, K. Bieńkowska, *Dostosowywanie wymagań wobec dziecka niestyszącego i słabosłyszącego w edukacji przedszkolnej*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2023,

i zniekształca odbieraną mowę ustną. Osoby słabosłyszące w zależności od stopnia uszkodzenia mają pewne trudności w kontaktach słownych, korzystaniu z radia, wykonywaniu zawodu wymagającego dobrego słuchu. W zależności od stopnia uszkodzenia i osiągniętego stopnia rewalidacji osoby te zbliżają się do słyszących lub głuchych³.

Klasyfikacje osób z uszkodzonym słuchem ze względu na czas wystąpienia wady słuchu:

Niedosłuch prelingwalny: powstały przed okresem rozwoju mowy; a) **wrodzony** – powstały w okresie prenatalnym i obecny w chwili urodzenia; b) **nabyty** – powstały w okresie perinatalnym lub późniejszym w pierwszym roku życia.

Niedosłuch interlingwalny: gdy dziecko zaczęło uczyć się mowy, ale nie opanowało jeszcze całego systemu symboli słownych i związków międzywyrazowych, tworzących strukturę gramatyczną języka.

Niedosłuch postlingwalny: nabyty po okresie rozwoju mowy. Osoby z tym uszkodzeniem określa się jako ogłuchłe.

Klasyfikacje osób z uszkodzonym słuchem ze względu na dodatkowe (sprzężone) uszkodzenia:

- osoby z wadą słuchu i wadą wzroku;
- osoby z wadą słuchu i z niepełnosprawnością intelektualną;
- osoby z wadą słuchu i uszkodzonym narządem ruchu;
- inne wady sprzężone⁴.

PJM (polski język migowy) – naturalny wizualno-przestrzenny język komunikowania się osób Głuchych, uznany za kompletny system językowy. Posiada własną gramatykę wizualno-przestrzenną. To dzięki układom dłoni, lokacji, ruchowi i sygnałom niemanualnym przekazywanym w przestrzeni możliwa jest komunikacja. Dużą rolę w PJM odgrywa mimika, ruchy głowy i tułowia, kontakt wzrokowy, kierunek patrzenia

³ J. Rafał-Łuniewska, K. Bieńkowska, *Dostosowywanie wymagań....*, op. cit.

⁴ Ibidem.

oraz pauzy. Mogą one nie tylko wyrażać stany emocjonalne, lecz także pełnić funkcję gramatyczną. Zastępują one też inne elementy języka werbalnego, np. intonację głosu (w piśmie wyrażamy ją m.in. znakami zapytania czy wykrzyknikami). PJM został usankcjonowany jako język (Ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się z dnia 1 kwietnia 2012)⁵.

SJM (system językowo-migowy) – to subkod stworzony przez osoby słyszące w latach 60-tych XX wieku. Jest to środek komunikowania się osób głuchych, w którym znaki migowe wspierają wypowiedź dźwiękowo-artykulacyjną; system powstał z połączenia języka polskiego oraz polskiego języka migowego. Na system językowo - migowy składają się trzy główne elementy: 1) język mówiony w postaci głosnej i wyraźniej mowy (sama artykulacja jest dopuszczana tylko w przypadku bieżącego tłumaczenia na język migowy tekstu równocześnie mówionego przez inną osobę), 2) język migany, czyli migana odmiana języka narodowego - znaki migowe o tej samej treści co mowa i przekazywane równoległe z nią, 3) elementy prozodyczne wypowiedzi, czyli środki współuczestniczące w komunikacji językowej np. mimika twarzy, gesty wtrącone nie będące słowami, ale ułatwiające zrozumienie tekstu, organizacja przestrzenna wypowiedzi w języku miganym oraz zachowanie kinetyczne⁶.

SKOGN (sposoby komunikowania się osób głuchoniewidomych) – podstawowy środek komunikowania się osób głuchoniewidomych, w którym sposób przekazu jest dostosowany do potrzeb wynikających z łącznego występowania dysfunkcji narządu wzroku i słuchu⁷.

⁵ Polski Związek Głuchych. Oddział Opolski, <https://www.pzgopole.pl/index.php/jezyk-migowy/pjm>, dostęp [22.10.2023]; A. Butkiewicz, I. Boguszyńska, A. Brzegowa-Jabczyk, A. Grześkowiak, W. Kempczyńska, A. Pietrus-Rajman, M. Siurdyban, *Sytuacja i możliwości aktywizacji Głuchych*, JMStefko.printing.pl Sp. z o.o, Wrocław 2014, s. 17.

⁶ Polski Związek Głuchych. Oddział Opolski, <https://www.pzgopole.pl/index.php/jezyk-migowy/sjm>, dostęp [22.10.2023]; B. Szczepankowski, *Język migany w szkole*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne S.A. Wydanie trzecie zmienione, Warszawa 1988; A. Butkiewicz, I. Boguszyńska, A. Brzegowa-Jabczyk, A. Grześkowiak, W. Kempczyńska, A. Pietrus-Rajman, M. Siurdyban, *Sytuacja i możliwości aktywizacji Głuchych....*, op. cit., s. 17.

⁷ S. Trociuk, *Obsługa osób głuchych i głuchoniewidomych w urzędach administracji publicznej analiza i zalecenia*, [w:] Zasada równego traktowania prawo i praktyka nr 13, Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawa 2014, s. 6.

2. Charakterystyka niepełnosprawności słuchu

2.1. Charakterystyka

Najczęstszym kryterium wyróżnienia grupy osób niesłyszących i słabo słyszających jest zastosowanie liczbowych wartości, określających poziom ubytku słuchu w porównaniu z osobami prawidłowo słyszającymi. W Polsce i krajach Europy Zachodniej stosowana jest klasyfikacja funkcjonującego od 1967 roku w Belgii Międzynarodowego Biura Audiofonologii (International Bureau for Audiophonology, BIAP).

Podział stopni uszkodzenia słuchu na lekki, umiarkowany, znaczny i głęboki przyjmuje się za propozycją Międzynarodowego Biura Audiofonologii. Według klasyfikacji BIAP za normę przyjmuje się stan, gdy próg reakcji na dźwięki wyznacza krzywa nieprzekraczająca 20 dB. W przypadku, gdy wartości progowe krzywej audiometrycznej zawarte są w przedziale:

- 21–40 dB mówimy o lekkim uszkodzeniu słuchu,
- 41–70 dB o umiarkowanym uszkodzeniu słuchu,
- 71 dB–90 dB o znacznym uszkodzeniu słuchu,
- powyżej 90 dB o głębokim uszkodzeniu słuchu⁸.

Aktualna typologia pedagogiczna uszkodzeń słuchu i osób nimi dotkniętych uwzględnia funkcjonowanie językowe w sferze percepcji i recepcji mowy. Na jej podstawie wyodrębnia się cztery główne grupy osób z uszkodzeniami słuchu. Są to osoby:

- funkcjonalnie słyszące – osoby, które niezależnie od stopnia uszkodzenia słuchu są w stanie odbierać wypowiedzi ustne drogą słuchową bez konieczności wspomaganie się wzrokiem. Osoby te mogą usłyszeć wszystkie dźwięki, pod warunkiem, że korzystają z profesjonalnych urządzeń technicznych ułatwiających słyszenie. Można przyjąć, że dla nich nieodzowne, ale też wystarczające, są urządzenia służące do udostępniania dźwięków, takie jak aparaty słuchowe, implanty ślimakowe oraz pętle indukcyjne czy urządzenia typu

⁸ A. Dłużniewska, *Model pracy z uczniem niesłyszącym lub słabo słyszącym*, [w:] Ministerstwo Edukacji Narodowej, Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały szkoleniowe CZĘŚĆ II, Warszawa 2020, s. 32.

FM lub IR (wykorzystujące fale radiowe lub podczerwień) do bezprzewodowego przesyłania dźwięków;

- niedosłyszające – osoby, które niezależnie od stopnia uszkodzenia słuchu, preferują w przekazywaniu informacji drogę ustną, ale w celu pełnego odbioru mowy wspomagają się wzrokiem i czuciem. Osoby te słyszą, ale nie wszystko. Oprócz wymienionych powyżej środków technicznych potrzebują bliskiego kontaktu z rozmówcą/mówcą, aby móc pomagać sobie w słuchaniu, obserwując jego twarz, czyli słuchać wizualnie (odczytywać z ust). Dla nich urządzenia służące do udostępniania dźwięków są pomocne, ale niewystarczające;
- słabosłyszające – osoby, które w odbiorze informacji ustnych w dużym stopniu wspomagają się wzrokiem i czuciem. Osoby te słyszą, ale niewiele, zdecydowanie za mało, aby dokładnie rozumieć wypowiedzi w oparciu o samą percepcję słuchową. Te osoby potrzebują nie tylko warunków sprzyjających jak najlepszemu słyszeniu i widzeniu twarzy rozmówcy/mówcy, ale również dodatkowej pomocy w docieraniu do treści wypowiedzi: napisów, wyjaśnień, definicji, szczegółowych omówień poruszanych zagadnień oraz dodatkowej lektury;
- funkcjonalnie niesłyszające (głuche) – osoby, które zupełnie nie słyszą dźwięków mowy i nie korzystają ze słuchu w komunikowaniu się językowym. Wykorzystanie pętli indukcyjnej oraz urządzeń typu FM lub IR przynosi im niewielki pożytek. Protezy słuchowe pomagają im w orientowaniu się w przestrzeni, informują, gdy ktoś mówi w ich otoczeniu, ale nie umożliwiają słyszenia głosek. Nie mając dostępu do dźwięków, osoby te potrzebują wizualnej formy wypowiedzi⁹.

⁹ K. Krakowiak, A. Borowicz, A. Dłużniewska, R. Kołodziejczyk, *Standardy, wytyczne i wskazówki do przygotowywania oraz adaptacji narzędzi diagnostycznych i procesu diagnostycznego dla dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu*, [w:] pod red. K. Krakowiak, *Diagnoza specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży. Standardy, wytyczne oraz wskazówki do przygotowywania i adaptacji narzędzi diagnostycznych dla dzieci i młodzieży z wybranymi specjalnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017, s. 140-141; M. Czarnocka, *Znaczny niedosłuch – uczeń słabosłyszący czy niesłyszący*, *Portal Oświatowy.pl*, <https://epedagogika.pl/ksztalcenie-i-wychowanie/znaczny-niedosluch-uczen-slaboslyszacy-czy-nieslyszacy-3113.html>, dostęp [22.10.2023] za: K. Krakowiak, *Pedagogiczna typologia uszkodzeń słuchu i*

Nieco inną klasyfikację uszkodzeń słuchu zaproponowało WHO. Przyjmuje się w niej, że o uszkodzeniu słuchu mówimy w przypadku zaburzenia większego niż 26 dB (w klasyfikacji BIAP jest to 21 dB), natomiast dla uszkodzeń znacznego i głębokiego proponuje się przyjęcie niższych wartości: uszkodzenie znaczne dotyczy osób o wrażliwości słuchowej 61- 80 dB, natomiast uszkodzenie głębokie diagnozuje się u osób o wrażliwości słuchowej rzędu 81 i więcej decybeli.

Zróżnicowanie grupy osób z wadą słuchu wywołuje konieczność bardziej szczegółowej typologii wewnątrzgrupowej. Najczęstszy podział polega na wydzieleniu grupy osób niesłyszących oraz słabosłyszących (niedosłyszących). Za osobę niesłyszącą uznaje się tę, która w percepcji języka używa głównie kanału wzrokowego. Badania potwierdzają przede wszystkim ogromne zróżnicowanie grupy osób z wadą słuchu, co w sposób oczywisty wymaga z kolei indywidualizacji podejmowanych oddziaływań edukacyjnych. Trudności słuchowe mogą być zróżnicowane. Wśród osób z niepełnosprawnością słuchu znajdują się osoby głuche, a także znacznie różniące się od nich pod względem sposobu komunikacji, osoby słabosłyszące. Osoby z niepełnosprawnością słuchową mogą opierać się na wykorzystaniu mowy ustnej, języka migowego, czy strategii dwujęzyczności. Obie grupy mogą wspomagać się czytaniem z ruchu ust, ale nie jest to regułą¹⁰.

Z punktu widzenia dostępności studiowania korzystne dla osób z trudnościami słuchu jest stosowanie symboli i napisów w sytuacjach, w których jest to możliwe. Nie zawsze jednak komunikat jest na tyle prosty, aby można było go przekazać za pomocą piktogramu, dlatego zasadnym jest korzystanie z tłumacza języka migowego np. systemów do tłumaczenia na język migowy online. W miejscach, gdzie panuje hałas (np. recepcje) lub odległość od osoby mówiącej jest duża (np. sale konferencyjne), potrzebne są systemy wspomagania słuchu. W tym celu zaleca się wykorzystanie pętli indukcyjnych przetwarzających dźwięk na sygnał elektromagnetyczny, który może być odbierany bezpośrednio przez aparat słuchowy.

osób nimi dotkniętych, [w]: pod red. K. Krakowiak, A. Dziurda-Multan, Nie głos, ale słowo.... Przekraczanie barier w wychowaniu osób z uszkodzeniami słuchu, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s.255–288: Zob. I Chrzanowska, *Pedagogika specjalna. Od tradycji do współczesności*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2021, s. 202-250.

¹⁰ Zob. B. Imiołczyk, E. Rydlewska, *Osoby Głuche w Polsce 2020. Wyzwania i Rekomendacje. Raport Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych*, Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawa 2020, s. 39-41.

2.2. Tożsamość kulturowa Głuchych

Osoby z uszkodzeniami i chorobami narządów słuchu, z powodu swojej niepełnosprawności napotykają na liczne ograniczenia w dostępie do edukacji oraz aktywności zawodowej. Główną barierą, z jaką borykają się te osoby jest bariera związana z komunikowaniem się¹¹. Znajomość posługiwania się językiem migowym w przestrzeni edukacyjnej jest znikoma, co sprawia, że osoby z niepełnosprawnością słuchu mają utrudnione kontakty w przestrzeni akademickiej, społecznej i zawodowej. Nie zawsze są w stanie samodzielnie, bez wsparcia asystenta lub tłumacza języka migowego uczestniczyć w procesie kształcenia, czy podjąć zatrudnienie po ukończeniu studiów. Osoby niesłyszące i niedosłyszące, ze względu na doświadczane przez nie nierówności w sytuacjach społecznych, takich jak np.: dyskryminacja ekonomiczna, środowiskowa i instytucjonalna, są bardziej zagrożone zjawiskiem marginalizacji¹².

Bogdan Szczepankowski wyróżnia trzy stereotypy spotykane wśród nauczycieli względem nie(do)słyszącego studenta: (1) stereotyp ciężko pokrzywdzonej przez los kaleki, której nie należy stawiać wysokich wymagań, a raczej chronić i pozwalać spokojnie żyć; (2) stereotyp pełnosprawnego człowieka, który jedynie nie słyszy, więc należy go traktować jako zdrową osobę; (3) podejście do osoby nie(do)słyszącej, która będzie prawidłowo się rozwijać wtedy, gdy będzie się kładło nacisk w jej edukacji przede wszystkim na język migowy¹³.

Ograniczenia komunikacyjne budzą lęk wśród samych osób z niepełnosprawnością słuchu w podjęciu w przyszłości zatrudnienia, jak również u przyszłych pracodawców i przekładają się na niezatrudnianie przez nich osób z deficytami słuchu. Grupa ta boryka się z różnymi mitami i stereotypami, które utrudniają im kontakty społeczne¹⁴.

¹¹ Pentor Research International, *Badania wpływu kierunku i poziomu wykształcenia na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych. Raport końcowy część 3: Perspektywa osób niesłyszących i niedosłyszących*, s. 7-8, https://www.pfron.org.pl/fileadmin/files/r/7779_Raport_CZESC_3z6_N_Sluch_owa_final.pdf, dostęp [22.10.2023]; K. Krakowiak, *Podręcznik metodyki wychowania językowego dzieci i młodzieży z uszkodzeniami narządu słuchu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 84-87.

¹² S. Pieniążek, M. Dankiewicz, *Analiza tożsamości kulturowej Głuchych*, [w:] Kwartalnik Naukowy Fides Et Ratio, 34(2) 2018, 430.

¹³ R. Iwanicka, *Bariery i przykłady wsparcia w procesie edukacji w środowisku osób z wadami słuchu*, [w:] *Studia Edukacyjne*, (43), 2017, s. 252; B. Szczepankowski, *Niesłyszący, głusi, głuchoniemi: wyrównywanie szans*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne-Spółka Akcyjna, Warszawa 1999, s. 170.

¹⁴ Pentor Research International, *Badania wpływu kierunku i poziomu....*, op. cit., s. 84-87.

Współczesne doświadczenie pozwala dostrzec, że populacja osób z uszkodzeniami słuchu jest dużo bardziej zróżnicowana, a specjalne potrzeby, których zaspokojenie warunkuje rozwój i edukację tych osób wymaga indywidualnej organizacji procesu kształcenia z uwzględnieniem założeń diagnozy funkcjonalnej (potrzeb, problemów, możliwości z uwzględnieniem środowiska życia)¹⁵. Uzasadnione jest zatem stwierdzenie, iż sytuacja utraty słuchu lub jego uszkodzenia wiąże się z szeregiem wyzwań i komplikacji w funkcjonowaniu osoby dotkniętej takim problemem¹⁶.

Głuchota to nie tylko brak zdolności do odbierania bodźców słuchowych, jest to również świadomość związanej z nią tożsamości – bycia/stania się osobą niesłyszącą. Świadomość istnienia innych osób doświadczonych tożsamą niepełnosprawnością jest jednym z elementów, który konstytuuje kulturę Głuchych. Jest ona określana jako zbiorowość ludzi, którzy szukają siebie nawzajem, umacniają łączące ich więzi, prowadząc przy tym do zgodności pomiędzy indywidualnymi przekonaniami jednostki, a wyznawanymi w grupie postawami i sposobami radzenia sobie ze „słyszącą” częścią świata. Termin „kultura Głuchych” służy do identyfikacji, określenia zbioru przekonań, praktyk i wspólnego języka, którym posługuje się grupa osób niesłyszących. Osoby Głuche nie postrzegają swojej niemożności do słyszenia dźwięków w kategoriach choroby, upośledzenia czy niepełnosprawności. Swoją sytuację oceniają jako taką, która umożliwia bycie/stanie się członkiem czegoś większego i wyjątkowego – kultury Głuchych. Termin ten związany jest z pewnymi zachowaniami i spostrzeżeniami przynależnymi Głuchym (lub też słyszącym dzieciom głuchych rodziców, tzw. CODA). Oznacza akceptację i dumę Głuchego z własnej tożsamości. Głusi, tak jak i inne grupy kulturowe, posiadają swoje tradycje, zwyczaje, język, instytucje pomocnicze oraz silne poczucie odrębności od innych grup, na bazie którego kształtuje i umacnia się ich wspólna tożsamość wewnątrzgrupowa. Nie można przy tym pominąć faktu, że każda jednostka społeczna odczuwa potrzebę przynależności, nie chce różnić się od innych, szuka podobieństw i cech wspólnych z najbliższym otoczeniem. Osoby niesłyszące mają

¹⁵ K. Krakowiak, A. Borowicz, A. Dłużniewska, R. Kołodziejczyk, *Standardy, wytyczne i wskazówki do przygotowywania oraz adaptacji narzędzi diagnostycznych....*, op. cit., s. 138.

¹⁶ S. Pieniążek, M. Dankiewicz, *Analiza tożsamości kulturowej Głuchych....*, op. cit., s. 431; B. Imiołczyk, E. Rydlewska, *Osoby Głuche w Polsce 2020....*, op. cit., s. 7-8.

niezwykłe trudności z identyfikacją ze środowiskiem osób słyszących, które posługuje się innym, niezrozumiałym dla nich językiem. Te trudności komunikacyjne potęgują silne poczucie inności i samotności. Przynależność do kultury Głuchych (w tym kontekście Głuchy piszemy wielką literą) w szczególności łączy się z korzystaniem z języka migowego jako podstawowego środka komunikacji¹⁷.

¹⁷ S. Pieniążek, M. Dankiewicz, *Analiza tożsamości kulturowej Głuchych....*, op. cit., s. 431-437; E. Gomagała-Zyśk, *Surdoglottodydaktyka. Lekcje i zajęcia językowe dla uczniów niesłyszących i słabosłyszących*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014, s. 37-38; A. Butkiewicz, I. Boguszyńska, A. Brzegowa-Jabczyk, A. Grześkowiak, W. Kempczyńska, A. Pietrus-Rajman, M. Siurdyban, *Sytuacja i możliwości aktywizacji Głuchych....*, op. cit., s. 11.

3. Opis możliwości i ograniczeń wynikających z niepełnosprawności słuchu

3.1. Możliwości wynikające z niepełnosprawności słuchu

Studenci z uszkodzonym słuchem stanowią grupę niezwykle zróżnicowaną pod względem możliwości nabywania i doskonalenia systemu językowego, a tym samym przyswajania wiadomości i umiejętności w procesie dydaktycznym¹⁸. Ograniczenie wrażliwości słuchowej nie ma bezpośredniego wpływu na sprawność intelektualną człowieka, stanowi jednak utrudnienie w porozumiewaniu się, tworząc barierę między nim, a ludźmi słyszącymi prawidłowo, co utrudnia uczenie się i poznawanie rzeczywistości za pośrednictwem języka. W niektórych przypadkach powoduje również zaburzenia czynności mówienia, ponieważ ogranicza zdolność kontrolowania słuchowego wytwarzanych przez siebie dźwięków mowy¹⁹.

Osoby z niepełnosprawnością słuchu zwykle mają dobrze wykształconą uwagę wzrokową. Większość badaczy zgadza się z tym twierdzeniem, że osoby niesłyszące mają zdolność do zauważenia i rozróżniania drobnych różnic między innymi w mimice, gestach, które dla osób słyszących nie są tak zauważalne. Głusi w większości potrafią czytać, choć czasem pisany język polski nie jest dla nich w pełni czytelny, zrozumiały. Ma to związek z tym, że język migowy ma charakter wizualno-przestrzenny i trudno go zapisać w formie graficznej. Ponadto Głusi są dobrymi obserwatorami, łatwo uczą się na konkretnych przykładach²⁰.

Jakie są mocne strony osób Głuchych jako pracowników?

- doskonały zmysł obserwacji,
- doskonała pamięć wzrokowa i kinestetyczna,
- umiejętność wyłączenia się, skupienia na zadanej rzeczy, pracy, zadaniu (ma to swój rezultat w wysokiej efektywności pracy),
- duża motywacja do pracy u osób młodych,

¹⁸ A. Dłużniewska, *Model pracy z uczniem niesłyszącym lub słabo słyszącym...*, op. cit., s. 32.

¹⁹ K. Krakowiak, Ł. Krakowiak, *Trudności niesłyszących...*, op. cit., s. 13.

²⁰ A. Butkiewicz, I. Boguszyńska, A. Brzegowa-Jabczyk, A. Grześkowiak, W. Kempczyńska, A. Pietrus-Rajman, M. Siurdyban, *Sytuacja i możliwości aktywizacji Głuchych...*, op. cit., s. 14.

- bardzo duża sprawność w korzystaniu z programów do komunikacji społecznościowej²¹.

3.2. Ograniczenia wynikające z niepełnosprawności słuchu

Współczesne badania nad językowym komunikowaniem się ludzi oraz nowe doświadczenia rehabilitacyjne i edukacyjne dostarczają wiedzy o problemach osób z uszkodzeniami słuchu²². Zrozumienie problemów osób z uszkodzonym słuchem wymaga uświadomienia sobie faktu, że są one zróżnicowane i nie można ich opisać przy użyciu jednego prostego schematu ani wskazać prostego ich rozwiązania. Wynika to ze zróżnicowania samych uszkodzeń, a także ze zróżnicowanego funkcjonowania psychospołecznego dotkniętych nimi osób²³.

Czynnikami, które w istotny sposób wpływają na funkcjonowanie studenta z uszkodzonym słuchem, są:

- rodzaj uszkodzenia (niedosłuch przewodzeniowy, mieszany: przewodzeniowo-odbiorczy, odbiorczy);
- czas, w którym nastąpiło uszkodzenie słuchu (prelingwalne – przed rozpoczęciem procesu opanowywania podstaw systemu językowego, perilingwalne – w trakcie kształtowania się systemu językowego i postlingwalne – po opanowaniu podstaw systemu językowego uszkodzenie słuchu);
- stopień uszkodzenia słuchu (lekkie, umiarkowane, znaczne i głębokie uszkodzenie słuchu);
- moment wyposażenia w aparaty słuchowe lub wszczepienia implantu ślimakowego oraz środowisko rodzinne (słyszący czy niesłyszący rodzice);
- trafność doboru metod kształtujących rozwój systemu językowego;
- skuteczność i intensywność oddziaływań terapeutycznych;

²¹ A. Butkiewicz, I. Boguszyńska, A. Brzegowa-Jabczyk, A. Grześkowiak, W. Kempczyńska, A. Pietrus-Rajman, M. Siurdyban, *Sytuacja i możliwości aktywizacji Głuchych...*, op. cit., s. 19.

²² Zob. K. Krakowiak, A. Borowicz, A. Dłużniewska, R. Kołodziejczyk, *Standardy, wytyczne i wskazówki do przygotowywania oraz adaptacji narzędzi diagnostycznych...*, op. cit., s. 137-152.

²³ Ibidem, s. 13-14.

- poziom rozwoju intelektualnego, który determinuje indywidualne predyspozycje do opanowywania wiadomości i umiejętności związanych z funkcjonowaniem na studiach²⁴.

Najistotniejszym ograniczeniem wynikającym z niepełnosprawności słuchowej jest brak możliwości lub znaczne utrudnienia w odbiorze bodźców słuchowych. W przypadku osób niesłyszących konieczne jest komunikowanie przy użyciu języka migowego, zaś w przypadku osób niesłyszących stosowanie systemów, rozwiązań (technicznych, organizacyjnych i ludzkich) wspomagających słyszenie. Symptomy charakterystyczne zaburzenia mowy i jej odbioru w procesie kształcenia studentów z niepełnosprawnością słuchu zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela. 1. Symptomy charakterystyczne zaburzenia mowy i jej odbioru w procesie kształcenia studentów z niepełnosprawnością słuchu

Ubytek słuchu	Symptomy - ograniczenia wynikające z niepełnosprawności
Określenie według funkcjonowania: słabosłyszący	
Lekki 21–40 dB	<ul style="list-style-type: none"> – występuje utrudnione słyszenie i rozumienie mowy cichej i szeptu; – występują problemy z uczestnictwem w zajęciach, ponieważ student nie śledzi ich przebiegu i często nie wie, co ma robić; – występują trudności z koncentracją uwagi; – student jest bardziej zmęczony niż jego rówieśnicy, co wynika ze stałej koncentracji; – mogą występować trudności w czytaniu i pisaniu; – występuje utrudniona analiza i synteza słuchowa; – występuje brak słyszenia i rozumienia mowy w hałaśliwym otoczeniu; – występują błędy przy pisaniu tekstów ze słuchu; – występują problemy z różnicowaniem głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych; – występują zaburzenia artykulacji niektórych głosek.

²⁴ A. Dłużniewska, *Model pracy z uczniem niesłyszącym lub słabo słyszającym...*, op. cit., s. 32.

<p>Średni 41–70 dB</p>	<ul style="list-style-type: none"> – student ma problemy z uczestnictwem w zajęciach, ponieważ student nie śledzi ich przebiegu i często nie wie, co ma robić; – student ma trudności z rozumieniem części zajęć prowadzonych jako dyskusja i pogadanka; – trudności w rozumieniu pytań i poleceń nauczyciela, – student ma trudności z interpretacją wypowiedzi nacechowanych emocjonalnie; – student ma trudności z czytaniem i pisaniem – występują liczne błędy językowe; – student ma trudności z czytaniem ze zrozumieniem; – student ma problemy z formułowaniem wypowiedzi poprawnych gramatycznie; – wypowiedzi ustne i pisemne są krótkie i uproszczone, często nie na temat; – student ma trudności z nauką i rozumieniem pojęć abstrakcyjnych; – student ma trudności z uczeniem się języków obcych; – student nie słyszy mowy z dalszej odległości; – student nie rozumie rozmów prowadzonych w gwałnym pomieszczeniu, – student nie rozumie komunikatów kierowanych pośrednio, – student nie rozumie audycji radiowych i telewizyjnych, – student nie rozumie tekstów piosenek oraz nagrań audio; – student nie rozumie przedstawień teatralnych, szczególnie lalkowych; – występują zaburzenia artykulacji głosek szumiących, syczących i ciszących, – występują zaburzenia analizy i syntezy słuchowej oraz pamięci słuchowej; – w mowie występują liczne błędy gramatyczne.
<p>Określenie według funkcjonowania: niesłyszący</p>	
<p>Poważny 71–90 dB</p>	<ul style="list-style-type: none"> – występuje zaburzony rozwój mowy w zakresie leksykalnym, gramatycznym, artykulacyjnym; – występuje nieadekwatne reagowanie na dźwięki dochodzące z otoczenia; – odbiór mowy przebiega na drodze wzrokowo-słuchowej; – występuje bardzo słaba pamięć słuchowa; – student ma trudności z przyswojeniem wiedzy z różnych zakresów edukacyjnych – student ma problemy z formułowaniem wypowiedzi ustnych i pisemnych, pojawiają się liczne błędy powodujące ich niezrozumiałość; – student niechętnie się wypowiada, jego mowa jest niewyraźna; – student do odbioru mowy musi korzystać z aparatu słuchowego.
<p>Głęboki 91 dB i więcej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – występuje bardzo słaby rozwój mowy we wszystkich zakresach; – występuje bardzo słabe rozumienie mowy; – występują zakłócenia rytmu, melodii, akcentu i intonacji mowy; – mowa zbyt szybka lub zbyt wolna; – odbiór mowy przebiega na drodze wzrokowej; – słuchowy odbiór dźwięków wymaga długoletniego treningu; – student ma problemy z komunikacją, jest nierozumiany przez otoczenie; – student ma duże trudności z przyswojeniem wiedzy z różnych zakresów kształcenia; – student korzysta z zapisów graficznych oraz mowy z ust; – student uczy się mechanicznie, bez rozumienia treści.

Źródło: J.Skibska, *Uczeń z wadą słuchu w młodszym wieku szkolnym w szkole ogólnodostępnej - problemy i ich rozwiązania*, [w:] Dziecko z wadą słuchu oraz Centralnymi Zaburzeniami Przetwarzania Słuchowego (CAPD): wybrane problemy, Wydawnictwo LIBRON, Kraków 2014, s. 30.

4. Zalecane metody nauczania studentów z niepełnosprawnością słuchu

4.1. Metody nauczania studentów z niepełnosprawnością słuchu

Zapewnieniem skutecznego wsparcia edukacyjnego dla studentów głuchych lub niedosłyszających jest właściwy dobór metod edukacyjnych, polegający na wykorzystywanym przez danego studenta sposób porozumiewania się.

Działania edukacyjne mogą być oparte na:

- wykorzystaniu mowy ustnej,
- wykorzystaniu języka migowego,
- wykorzystaniu strategii dwujęzyczności.

Do najczęściej stosowanych form wsparcia studentów niesłyszających i słabosłyszających należą:

- usługi translatorskie, tłumacz języka migowego,
- usługi w zakresie przygotowywania notatek (tradycyjnych i elektronicznych),
- konsultacje językowe,
- transkrypcje materiałów wideo,
- wykorzystywanie technicznych form wsparcia,
- wsparcie w zakresie dostosowania egzaminów.

Niepełnosprawność słuchu w odniesieniu do danej osoby może się różnić, dlatego warto uzyskać informację od studenta w jaki sposób komunikuje się, czego potrzebuje i które rozwiązanie będzie dla niego najbardziej użyteczne.

Możliwe trudności

W trakcie studiowania osobom z niepełnosprawnością słuchową najwięcej trudności sprawia uczestnictwo w zajęciach opartych wyłącznie na przekazie werbalnym takich jak wykłady bez użycia prezentacji multimedialnych.

Kolejną trudnością jest konieczność odczytywania mowy z ruchu warg, a także w przypadku usługi tłumacza języka migowego skupienie się na obserwowaniu tłumacza oraz równoczesne sporządzanie notatek z zajęć.

Dyskusje grupowe

Udział w zajęciach, w których trwają dyskusje grupowe w sytuacji, gdy wiele osób zawiera udział niekiedy mówiąc jednocześnie, może utrudniać odbiór przekazywanych treści. Istotne jest także moderowanie porządku wypowiedzi, by nie nakładały się na siebie.

Warunki techniczne

Duże znaczenie mają także warunki techniczne w miejscu prowadzenia zajęć, istotne jest zastosowanie właściwego oświetlenia tak, aby było możliwe odczytywanie mowy z ruch warg, dobra widoczność tłumacza języka migowego, brak cieni na twarzach, unikanie stania tyłem do okna lub innego źródła światła itp. Znaczenie mają także warunki akustyczne w pomieszczeniu. Jeżeli jest to możliwe podczas zajęć grupowych, gdy prowadzona jest dyskusja należy w miarę możliwości zastosować ułożenie ławek tak, aby studenci mogli widzieć się nawzajem.

Dostosowanie formy zaliczeń i egzaminów

Dla osób z niepełnosprawnością słuchową istotne jest dostosowanie formy zaliczeń i egzaminów, gdy przewidziana jest forma ustna na egzamin w formie pisemnej lub z tłumaczeniem na język migowy.

Prezentacje multimedialne

Zaleca się w trakcie zajęć stosowanie środków dydaktycznych, które umożliwią odbiór informacji zmysłem wzroku takich jak prezentacje multimedialne, stosowanie wykresów, ilustracji.

Udostępnianie materiałów

Zaleca się także udostępnienie studentom materiałów dotyczących zajęć przed ich rozpoczęciem, co umożliwi zorientowanie się w tematyce zajęć i przygotowanie do nich. Podczas nauczania przydatne będzie także przekazywanie wydrukowanych materiałów dla studentów.

Obecność asystenta

Należy umożliwić studentowi z niepełnosprawnością obecność asystenta, a także umożliwić korzystanie z rozwiązań technologicznych takich jak pętle indukcyjne, systemy wspomagające słyszenie itp.

Standardy komunikacji

Należy pamiętać, że podczas komunikacji studentem z niepełnosprawnością słuchową powinno się zwracać do niego twarzą, zachowywać normalne tempo mówienia bez przesadnej artykulacji, ale tak by umożliwić wspomaganie się czytaniem z ruch warg. Istotne jest wyjaśnianie nieznanego specjalistycznego słownictwa, kluczowych pojęć.

Celem ułatwienia korzystania z tej formy, należy pamiętać o kilku zasadach:

- w trakcie zajęć mówić, będąc obróconym twarzą do słuchaczy,
- nie zasłaniać ust,
- nie mówić, gdy jesteśmy zwróceny tyłem do słuchaczy,
- nie stawać pod światło, ale tak, by twarz była dobrze widoczna,
- mówić w naturalnym tempie.

Tłumacz języka migowego

W sytuacji, gdy student korzysta tłumacza języka migowego istotne jest, aby udostępnić tłumaczowi materiały przed zajęciami tak, aby mógł przygotować tłumaczenie. Podczas rozmowy należy zawsze zwracać się do studenta, nie zaś do tłumacza i używać sformułowań bezpośrednich. Należy zadbać także o zapewnienie tłumaczowi miejsca do pracy, miejsca siedzącego tak, aby komunikacja między nimi przebiegała sposobem skuteczny, czyli w odpowiedniej odległości.

Tłumacz języka migowego ma za zadanie wspieranie studenta podczas studiowania studenta z niepełnosprawnością. Nie wyręcza go w wykonywaniu czynności, nie podejmuje za niego decyzji ani nie wykonuje w jego imieniu obowiązków studenckich.

Tłumacz przekazuje wypowiedzi i pytania prowadzącego. Nie komentuje ich, ani nie interpretuje.

Prezentacje multimedialne

Prezentacje multimedialne stanowią bardzo przydatne narzędzie w przyswajaniu materiału. Umożliwiają samodzielne przeanalizowanie treści, dlatego zaleca się

udostępnienie studentom materiałów multimedialnych wykorzystywanych podczas zajęć.

Dyskusje grupowe

Udział w dyskusjach grupowych może stanowić trudność dla osób z niepełnosprawnością słuchu. Zaleca się zorganizowanie tego typu zajęć tak, aby twarze mówiących były widoczne dla siebie nawzajem (znaczenie ma więc układ sali).

Czytanie z ruchu warg

Niektóre osoby z trudnościami słuchowymi wspomagają się w komunikacji odczytując treści z ruchu warg, niektóre zaś nie. Odczytywanie z ruchu warg nie rozwiązuje w sposób generalny trudności komunikacyjnych, jednakże sama obserwacja przez osobę niedosłyszącą dość często pomaga jej w komunikacji.

Materiały filmowe

Jeśli w trakcie zajęć wyświetlany jest film, dobrą praktyką jest zapewnienie napisów dla osoby z niepełnosprawnością słuchu i tłumaczenia na język migowy. Jeśli nie ma takiej możliwości, to należy przesłać film do tłumacza PJM, który pracuje z danym studentem lub udostępnić studentowi źródło filmu, aby mógł samodzielnie obejrzeć go w domu z użyciem aplikacji do transkrypcji.

Pętla indukcyjna, systemy FM lub inne technologie

Osoby słabosłyszące często korzystają ze sprzętów, urządzeń wspomagających słyszenie. Korzystne dla poprawy komunikacji osób niedosłyszących są pętla indukcyjna lub przenośne systemy FM. System FM posiada nadajnik, do którego mówi prowadzący zajęcia oraz odbiornik, który posiada student. System FM jest niewielkim urządzeniem przypominającym wisiorek z wbudowanym mikrofonem. Nie posiada funkcji nagrywania, a jedynie wzmacnia dźwięk.

Dobłą praktyką jest prowadzenie zajęć w salach, gdzie znajduje się pętla indukcyjna. Pętla indukcyjna wygłusza szumy lub inne dźwięki w tle, dzięki czemu osoba słyszy czysty dźwięk bezpośrednio z mikrofonu prelegenta lub innego źródła dźwięku.

Student w trakcie zajęć online może używać technologii czy aplikacji takich jak przykładowo LiveTranscribe, Google Assistant Speech-To-Text albo SpeechTexter,

kładając telefon, tablet blisko głośnika. Aplikacje te umożliwiają dokonywanie transkrypcji mowy na tekst na żywo.

Transkrypcja na żywo jest nieco wolniejsza niż zwykłe tempo mowy (program potrzebuje chwili, aby przetworzyć mowę na tekst), dlatego też student może odpowiadać z opóźnieniem na pytania. Dlatego warto nieco odczekać, zanim student wychwyci przetworzony kontekst pytania. Dostosowanie przestrzeni akademickiej do potrzeb i możliwości poznawczych studenta z niepełnosprawnością słuchu przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Dostosowanie przestrzeni akademickiej do potrzeb i możliwości poznawczych studenta z niepełnosprawnością słuchu

Przestrzeń akademicka	Wsparcie w procesie kształcenia
Mówienie	<ul style="list-style-type: none"> – mówiąc do studenta, stój przodem, tak aby twoja twarz była dobrze widoczna; – mów w sposób naturalny, płynnie, zachowując prawidłowy akcent i intonację; – tempo mówienia powinno być dostosowane do studenta niesłyszącego i niedosłyszącego – jasno określamy temat wypowiedzi, każdą zmianę tematu sygnalizujemy studentowi; – wypowiedzi z wykorzystaniem przysłów, metafor, idiomów, metonimii, wypowiedzi ironicznych powinny być ograniczone do minimum; – polecenia powinny być krótkie i konkretne oraz sprawdzane, czy student wie, co ma wykonać; – pytania powinny mieć taką konstrukcję, aby sugerowała ona jego treść, student bowiem nie słyszy intonacji; – pojęcia powinny być sformułowane i wyjaśniane w prosty i zrozumiały sposób.
Słuchanie	<ul style="list-style-type: none"> – słuchamy uważnie i w skupieniu tego, co mówi do nas student, nie zrażając się tym, że nie wszystko jest dla nas zrozumiałe; – prosimy studenta o powtórzenie niezrozumiałej części wypowiedzi; – student i nauczyciel muszą się nauczyć wzajemnej komunikacji tj. słuchania i mówienia.
Przestrzeń grupy studenckiej	<ul style="list-style-type: none"> – układ ławek powinien być taki, aby studenci niesłyszący i niedosłyszący mogli widzieć osoby mówiące i siedzieli razem z grupą; – dobre oświetlenie – cicho działające; – wyposażenie sal dydaktycznych w pętle indukcyjne, systemy FM lub inne technologie.
Pomoce dydaktyczne	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśniając pojęcia związane z procesem kształcenia wykorzystujemy materiał graficzny; – prezentacje multimedialne wzbogacamy napisami; – prezentując definicje i pojęcia, prezentujemy schematy, mapy, inny materiał graficzny, np. filmy – pojęcia abstrakcyjne omawiamy i wyjaśniamy na przykładach.

Grupa studencka	<ul style="list-style-type: none">– wyjaśniamy słyszącym rówieśnikom warunki prawidłowej komunikacji ze studentem z niepełnosprawnością słuchu;– kształtujemy w studentach właściwe postawy akceptacji, z uwzględnieniem współdziałania oraz niesienia pomocy;– przygotowujemy grupę studencką na właściwe przyjęcie i traktowanie studenta z niepełnosprawnością słuchu.
------------------------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

Źródło: J.Skibska, *Uczeń z wadą słuchu w młodszym wieku szkolnym w szkole ogólnodostępnej - problemy i ich rozwiązania*, [w:] Dziecko z wadą słuchu oraz Centralnymi Zaburzeniami Przetwarzania Słuchowego (CAPD): wybrane problemy, Wydawnictwo LIBRON, Kraków 2014, s. 39-40.

5. Standardy obsługi osób z niepełnosprawnością słuchu

5.1. Sposoby i style komunikowania się stosowane przez osoby z niepełnosprawnością słuchu

Istnieje wiele sposobów i stylów komunikowania się stosowanych przez osoby z niepełnosprawnościami słuchu. Są osoby z niepełnosprawnościami słuchu, które nie posługują się językiem migowym. Osoby te używają języka polskiego i w komunikacji korzystają z urządzeń do pisania lub wspomagających słuch. Osoba z niepełnosprawnością słuchu może wspomagać się aparatem słuchowym i patrzeć na usta swojego rozmówcy, aby ułatwić sobie komunikację.

Zalecane standardy obsługi osób z niepełnosprawnością słuchu:

- w prostej interakcji można zapisać komunikat na kartce;
- należy pamiętać o zachowaniu prostego język komunikacji;
- należy obserwować osobę z niepełnosprawnością słuchową w kontekście odczytania sygnałów co do sposobu komunikacji (porozumiewanie się w języku migowym, za pomocą gestów, pisząc, mówiąc...);
- w przypadku niezrozumienia tego co chce przekazać nam osoba z niepełnosprawnościami słuchowymi należy ją o tym poinformować;
- jeżeli podczas rozmowy obecny jest tłumacz języka migowego należy utrzymywać kontakt wzrokowy z osobą z niepełnosprawnością, zwracać się bezpośrednio do niej nie zaś do tłumacza;
- nim zaczniesz mówić do osoby z niepełnosprawnością słuchową należy upewnić się, że na nas patrzy;
- należy stosować techniki aktywnego słuchania;
- nieskuteczne w komunikacji jest wielokrotne powtarzanie tego samego zdania w sytuacji, gdy osoba z niepełnosprawnością nas nie rozumie, należy spróbować ująć tę wypowiedź inaczej,
- należy zapewnić pętle indukcyjne wspomagające proces słyszenia, dla osób które korzystają z aparatów i implantów słuchowych;

- należy pamiętać, że nie każda osoba z niepełnosprawnością słuchową posiada umiejętność czytania z ruchu warg, szczególnie umiejętność ta trudna jest dla osób dla których pierwszym językiem jest język migowy.

Osoby z zaburzeniami mowy to np. osoby chore neurologicznie, osoby po operacjach usunięcia krtani, chorobach nowotworowych, osoby, które doznały udaru, jękające się. Osoby takie mogą korzystać z protez głosowych, aparatów mowy lub komunikować się bez żadnych urządzeń wspomagających, posiadając zaburzenia mowy utrudniające ich zrozumienie²⁵.

Zalecane standardy obsługi osób z zaburzeniami mowy:

- poświęć osobie z zaburzeniem mowy pełną uwagę;
- nie przerywaj ani nie kończ zdań za osoby z zaburzeniami mowy, odczekaj do końca jej wypowiedzi, nie pośpieszaj;
- jeżeli masz trudności z jej zrozumieniem, nie przytakuj, tylko poproś o powtórzenie;
- jeżeli nie jesteś pewien czy dobrze zrozumiałeś, dla sprawdzenia sparafrazuj informację lub poproś ją o zapisanie jej na kartce.

Z punktu widzenia dostępności komunikacyjnej korzystne dla osób z trudnościami słuchowymi jest stosowanie symboli i napisów w sytuacjach, w których jest to możliwe. Nie zawsze jednak komunikat jest na tyle prosty, aby można było go przekazać za pomocą piktogramu, dlatego zasadnym jest korzystanie z tłumacza języka migowego np. systemów do tłumaczenia na język migowy online.

Standardy obsługi – zasady ogólne

ZANIM POMOŻESZ – ZAPYTAJ

Zanim udzielisz pomocy, zadaj pytanie. Nie bój się zapytać czy dana osoba potrzebuje pomocy i jak jej pomóc. Szanuj potrzebę niezależności każdej osoby. Kieruj się empatią, okaż zrozumienie i słuchaj odpowiedzi.

²⁵ Zob. A. Jędrzejczak-Sprycha, *Savoir-vivre wobec osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Integracja, Warszawa 2016.

BĄDŹ TAKTOWNY W ZAKRESIE KONTAKTU FIZYCZNEGO

Nie przekraczaj granic prywatności w zakresie kontaktu fizycznego (np. gwałtowne chwytanie za rękę, dotykanie osoby, wózka, kul, prowadzenie na siłę, ciągnięcie itp.)

Zapytaj o zgodę na kontakt fizyczny.

ZWRACAJ SIĘ BEZPOŚREDNIO DO OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Zwracaj się bezpośrednio do osoby z niepełnosprawnością. Nie rozmawiaj z nią za pośrednictwem asystenta lub innej osoby towarzyszącej.

SZANUJ NIEZALEŻNOŚĆ

Osoba z niepełnosprawnością posiada wiedzę na temat czynności, które może wykonywać, a co w jej przypadku jest niemożliwe. Pozostaw jej możliwość decyzji.

ZACHOWAJ ZROZUMIENIE I OTWARTOŚĆ

Nie każdy rodzaj niepełnosprawności jest widoczny i pewne prośby lub zachowanie mogą wydawać się niezrozumiałe. Może to mieć związek z niepełnosprawnością danej osoby i jej szczególnymi potrzebami. W miarę możliwości uszanuj potrzeby, prośby lub zachowanie takiej osoby, nawet jeżeli do końca nie są dla ciebie zrozumiałe.

REAGUJ UPRZEJMIE NA PROŚBY OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Nie traktu prośb osób z niepełnosprawnościami jako skargi czy roszczenia - okaż zrozumienie.

5.2. Przydatne strony internetowe

- Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych
<https://niepelnosprawni.gov.pl/>
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
<https://www.pfron.org.pl/>
- Pełnomocnik ds. Osób Niepełnosprawnych Urząd Miejski w Koszalinie
<https://www.koszalin.pl/pl/baza-kontaktowa/wydzialy/33>
- Specjalistyczna Poradnia Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży z Wadą Słuchu w Koszalinie
<https://poradnia-pzg-koszalin.pl/>

- Polski Związek Głuchych
www.pzg.org.pl
- Portal Organizacji Pozarządowych
<https://www.ngo.pl/>
- Powiatowy Urząd Pracy w Koszalinie
<https://koszalin.praca.gov.pl/dla-bezrobotnych-i-poszukujacych-pracy/dla-niepelnosprawnych>
- Świat Głuchych
<https://swiatgluchych.pl/>
- Migam
<https://migam.org/>
- Świat głuchy i słabosłyszący
<https://glusi-aa.pl/>
- Alternatywna sfera publiczna głuchych
<https://www.autoportret.pl/artykuly/alternatywna-sfera-publiczna-gluchych/>
- Polski Związek Głuchych Oddział Mazowiecki
<https://pzg.warszawa.pl/>
- Instytut Spraw Głuchych
<http://www.isg.org.pl/>
- Centrum Medyczne Polskiego Związku Głuchych Sp. z o.o.
<https://pzg.waw.pl/>
- Publikacja Kultura Głuchych
https://www.kulturagluchych.pl/photos_cms/PDF/snapshot_4.pdf
- Niepełnosprawni.pl
<http://www.niepelnosprawni.pl/>
- INTERNETOWE WIRTUALNE CENTRUM KULTURY GŁUCHYCH
<https://www.resgest.pl/ivccd>
- Fundacja kultury bez barier
<https://kulturabezbarier.org/en/>
- Stowarzyszenie Równość Człowieka Głuchego

<https://team.legnica.eu/organizacje/98>

- Stowarzyszenie Pomocy Nieśłyszącym MIG – iem

<https://onas.org.pl/>

- Stowarzyszenie Tłumaczy Polskiego Języka Migowego (STPJM)

<https://stpjm.org.pl/pl/o-nas/o-stowarzyszeniu/>

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wmp19970500475>

- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19971230776/U/D19970776Lj.pdf>

6. Bibliografia

Butkiewicz A., Boguszyńska I., Brzegowa-Jabczyk A., Grześkowiak A., Kempczyńska W., Pietrus-Rajman A., Siurdyban M., *Sytuacja i możliwości aktywizacji Głuchych*, JMStefko.printing.pl Sp. z o.o, Wrocław 2014.

Chrzanowska I., *Pedagogika specjalna. Od tradycji do współczesności*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2021.

Czarnocka M., *Znaczny niedosłuch – uczeń słabosłyszący czy niesłyszący*, Portal Oświatowy.pl, <https://epedagogika.pl/ksztalcenie-i-wychowanie/znacznyniedosluch-uczen-slaboslyszacy-czy-nieslyszacy-3113.html>

Dłużniewska A., *Model pracy z uczniem niesłyszącym lub słabo słyszącym*, [w:] Ministerstwo Edukacji Narodowej, Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały szkoleniowe CZĘŚĆ II, Warszawa 2020.

Gomagała-Zyśk E., *Surdogłottodydaktyka. Lekcje i zajęcia językowe dla uczniów niesłyszących i słabosłyszących*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014.

Imiołczyk B., Rydlewska E., *Osoby Głuche w Polsce 2020. Wyzwania i Rekomendacje. Raport Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych*, Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawa 2020.

Iwanicka R., *Bariery i przykłady wsparcia w procesie edukacji w środowisku osób z wadami słuchu*, [w:] Studia Edukacyjne, (43), 2017.

Jędrzejczak-Sprycha A., *Savoir-vivre wobec osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Integracja, Warszawa 2016.

Krakowiak K., Borowicz A., Dłużniewska A., Kołodziejczyk R., *Standardy, wytyczne i wskazówki do przygotowywania oraz adaptacji narzędzi diagnostycznych i procesu diagnostycznego dla dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu*, [w:] pod red. K. Krakowiak, Diagnostyka specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży. Standardy, wytyczne oraz wskazówki do przygotowywania i adaptacji narzędzi diagnostycznych dla dzieci i młodzieży z wybranymi specjalnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017.

Krakowiak K., Krakowiak Ł., *Trudności niesłyszących jako wyzwanie do odpowiedzialności i ustawicznego dialogu* [w:] pod red. K. Krakowiak, R. Kołodziejczyk, A. Borowicz, E. Domagała-Zyśk, Student niesłyszący we wspólnocie akademickiej. Informator o warunkach edukacji wyższej osób z uszkodzeniami słuchu, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011.

Krakowiak K., *Pedagogiczna typologia uszkodzeń słuchu i osób nimi dotkniętych*, [w:] pod red. K. Krakowiak, A. Dziurda-Multan, Nie głos, ale słowo.... Przekraczanie barier w wychowaniu osób z uszkodzeniami słuchu, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006.

Krakowiak K., *Podręcznik metodyki wychowania językowego dzieci i młodzieży z uszkodzeniami narządu słuchu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.

Pentor Research International, *Badania wpływu kierunku i poziomu wykształcenia na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych. Raport końcowy część 3: Perspektywa osób niesłyszących i niedosłyszących*, https://www.pfron.org.pl/fileadmin/files/r/7779_Raport_CZESC_3z6_N_Sluchowa_final.pdf.

Pieniążek S., Dankiewicz M., *Analiza tożsamości kulturowej Głuchych*, [w:] *Kwartalnik Naukowy Fides Et Ratio*, 34(2) 2018.

Polski Związek Głuchych. Oddział Opolski, <https://www.pzgopole.pl/index.php/jezyk-migowy/pjm>

Rafał-Łuniewska J., Bieńkowska K., *Dostosowywanie wymagań wobec dziecka niesłyszącego i słabosłyszącego w edukacji przedszkolnej*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2023.

Szczepankowski B., *Język migany w szkole*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne S.A. Wydanie trzecie zmienione, Warszawa 1988.

Szczepankowski B., *Niesłyszący, głusi, głuchoniemi: wyrównywanie szans*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne-Spółka Akcyjna, Warszawa 1999.

Trociuk S., *Obsługa osób głuchych i głuchoniewidomych w urzędach administracji publicznej analiza i zalecenia*, [w:] *Zasada równego traktowania prawo i praktyka nr 13*, Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawa 2014.